

Orbán Róbert

A szombathelyi Ulysses

James Joyce és Marino de Szombathely útjai

32) A múlt század első évtizedeiben volt két ember Triesztben, akit az Odüsszeia különösen foglalkoztatott: James Joyce és Marino de Szombathely. Baráti szálak nem fűzték őket egymáshoz, de alkalmanként találkoztak, beszélgettek, s talán vitatkoztak is. Kollégák voltak, hiszen Joyce a Berlitz Iskolában, Szombathely pedig a Dante Gimnáziumban tanított. Szombathely görögből fordította olaszra Homérosz művét, jegyzetekkel, magyarázatokkal látta el, az eredeti mű, „a nagy egész”, az Odüsszeusz tízéves bolyongását leíró eposz, minél hitelesebb, pontosabb fordítására törekedett. E könyve először 1920-ban jelent meg Bolognában a Capelli Kiadónál. Később bővítve, átdolgozva többször is kiadták. Próbálta azonosítani a helyszíneket, az egyes fejezetek értelmezésével kapcsolatos problémákra később is visszatért. Tanulmányokat tett közzé, közülük az Ulysses visszatérése (Il ritorno di Ulysse) könyv alakban is megjelent.

Marino de Szombathellyel egy időben James Joyce a történet egy másik értelmezésén dolgozott. A sokéves, több ezer kilométeres, küzdelmekkel és nemes érzelmekkel teli bolyongás nála 24 órára rövidül. A kereskedelmi ügynök „főhős” nem a tengereket járja, hanem egyetlen város utcáit, kocsmáit, hivatalait. Tekintsük úgy, egyik Odüsszeusz Szombathelytől származott, a másik, Leopold Bloom Szombathelyről. Az egyik inspirációt Joyce bizonyára Szombathelytől kapta a könyv megírására. Marino de Szombathely pedig talán párhuzamot vélt felfedezni a Szombathely család és Odüsszeusz hosszú utazása között.

Kik is voltak hát ezek a Szombathely-ek, akiket az 1900-as évek elején „a magyarok”-ként (gli ungheresi) is emlegettek Triesztben. A család történetéről Gabrio de Szombathely jogász, történész (Marino fia) készített feljegyzéseket. Sejlette ugyan, hogy ősei valamikor talán Szombathelyről származtak, de a Triesztben rendelkezésre álló iratok alapján a családfát csak az 1780-as évekig tudta visszavezetni. A magyarországi levéltárakban meglévő adatok alapján kiderül, hogy az ősök valóban Szombathelyről származtak. 1632-ben az akkor már Győrben „őfelsége

végházában” lakó Szombathely János eladta Szombathelyen, a sorompón kívül a Karicsában lévő puszta házát és a mellette lévő fertályházát. Katonai szolgálataiért 1644-ben III. Ferdinándtól címeres levelet kapott. Leszármazottai később házasság révén Komárom megyében az Érsekújvárhoz közeli Koltán és környékén jutottak birtokhoz. Marino nagyapját, Szombathely Gáspár Jánost tekinthetjük az olaszországi Szombathely család megalapítójának. 1811-ben Temesváron született, ahová apja katonaként került, de ő – aki szintén katona volt – már Észak-Olaszországban telepedett le és házasodott meg. Az obsitlevél szerint jól beszélt németül és magyarul, gyengébben olaszul és oláhul. A család kisebb állomások után előbb Padovában, majd Triesztben élt. Marino de Szombathely (1890-1972) műfordító, irodalomtörténész, történész, és fia, a most 85 éves Gabrio de Szombathely jogász, történész egyaránt a város közismert és közmegbecsülésnek örvendő polgárai. A Szombathely (Szombathelyi) család a századok folyamán számos ágra szakadt (győri, békési, Komárom megyei stb.). Az egyik ág Szombathelyen maradt. Az 1600-as évek végén, 1700-as évek elején többször adtak városbírói is a településnek. Az 1710-11-es nagy pestisjárvány idején már nem találjuk nevüket a névjegyzékekben, valószínűleg kihaltak. Az olaszországi a felvidéki koltai ágból sarjadt ki. Ez az ág a XIX. században a szemereharashti nemesi előnevet vette föl. Nevüket következetesen Szombathely-nek, és nem Szombathelyinek írták. A nagyrészt szlovák falu lakói közül az idősebbek még jól emlékeznek a család itt élt utolsó tagjára „az öreg naccságára”.

Szombathely Sándorné Várady Katinka 91 éves korában, 1968-ban halt meg. Kúriájukat is ekkortájt bontották le. A leszármazottak a helyiek szerint talán Franciaországban élnek. Kolta és Szemere között a szántóföld közepén egy kőkereszt emlékeztet az itt állt egykori majorra. A területet a hajdani major neve alapján ma is Szombathelynek hívják. Joyce számára nem csak a Szombathely família jelentette a magyarokat. Az I. világháború előtt Triesztben magyar egyesület is működött. Vezetője egy ideig Rácalmási Frigyessy Adolf, az egyik biztosítótársaság (RAS) elnöke volt. Neve hallatán azt hihetnénk, hogy egy Triesztbe került ősi magyar arisztokrata családról van szó. A Fejér megyei kötődésű Frigyessy család sírboltját a trieszti zsidó temetőben fedezhetjük fel. A korabeli évkönyvek a magyar egyesület vezetőségi tagjainak névsorát is közlik. Legalább kétharmad részük zsidó név, az egyesület központja

pedig a zsinagóga közvetlen közelében volt. Triesztbe, a jelentős kikötővárosba és kereskedelmi központba az 1800-1900-as évek fordulóján nagyszámú zsidó költözött a Monarchia egész területéről, így Nyugat-Magyarországról is. Jelentős részben az ő áldozatvállalásukkal épülhetett fel az 1900-as évek elején a város új zsinagógája is. A trieszti zsidók, akik között Nagykanizsáról, Szombathelyről, Rohoncról, Székesfehérvárról érkezettek is találunk, nemcsak adásvétellel foglalkoztak, hanem fantáziát láttak a kereskedelmi és biztosítási ügynöki tevékenységben is.

Joyce hőse, a zsidó és egyben magyar Leopold Bloom is ilyen „ügynök”. A regény szerint apja Szombathelyen, nagybátyja pedig Székesfehérváron élt.

